

Skleidžianti žinią

Mintys po Giedriaus Kuprevičiaus kamerinės simfonijos „Dovydo žvaigždė“ premjeros

KAMILĖ RUPEIKAITĖ

Kasmet rugsejį Lietuva prisimena Lietuvos žydų genocido aukas, kai dėl nacių okupuotoje Lietuvoje vykdyto Holokausto netekome 95 proc. savo bendrapiliečių. Siemet rugsejo 23-ąją paminėta Vilniaus geto likvidavimo 75 metų sukaktis. Ši diena sutapo su popiežiaus Pranciškaus vizitu Lietuvoje, tad susitelkimo atmosfera buvo ypatinga.

Greta minėjimų ir oficialių ceremonijų, visą savaitgalį netrūko kultūrinį renginių istorinės atminties tematika bei reikšmingų premjerų: Nacionaliniame Kauno dramos teatre rugsėjo 21–23 d. įvyko režisieriaus Gintaro Varno spektaklio „Getas“ (pagal Joshua Sobolio pjesę ir dokumentinę, archyvinę bei memuarinę medžiagą) premjera, o štai Vilniuje rugsėjo 23 d. „Vaidilos“ teatre pirmąkart nuskambėjo Giedriaus Kuprevičiaus 12 dalį kamerinė simfonija „Dovydo žvaigždė“ tenorui, klarnetui in B, dviem smuikams, altui, dviem violončelėms ir fortepijonui (2018). Kūrinio pasaulinę premjerą jau trai pristatė tenoras Rafailas Karpis, ansamblis „Lietuvos Jeruzalė“ (klarnetininkas Romualdas Taločka, smuokininkas Boris Traubas, altininkė Vitalija Raškevičiutė-Gelgotė, violoncelininkas Valentinas Kaplūnas) ir šeimyninis ansamblis „Amerikos virtuoza“ iš JAV (smuokininkas Emmanuel Borowsky, violoncelininkė Cecylia Barczyk-Borowsky ir pianistė Elizabeth Borowsky-LeBlanc).

Nacionalinės kultūros ir meno premijos laureatas kompozitorius G. Kuprevičius savitas kūrybines idėjas atskleidžia įvairiausiu stiliu ir žanru muzika, yra sceninių, simfoninių, kamerinių, vokalinių, elektroakustinių ir kitokių kūrinii autorius, kūryboje nevengia aktualių istorinių ir bendražmogiškų temų. Kadangi yra ne tik kompozitorius,

Solistas Rafailas Karpis, ansambliai „Lietuvos Jeruzalė“ ir „Amerikos virtuoza“

„GLASSES'N BEARD PHOTOGRAPHY“ NUOTR.

bet ir eseistas, jam svarbios muzikos sėsajos su literatūra; antai ir kamerinės simfonijos „Dovydo žvaigždė“ trijose dalyse tenoras per tekstą ir jo formuojamą muzikos kalbą bei išraiškos priemones į kūrinio dramaturgiją įneša grėsmės ir naikinimo temas.

Prieš koncertą pristatydamas kūrinio idėją G. Kuprevičius pabrėžė, kad tai nėra progini kompozicija. „Tokioms progoms [Holokausto aukų atminimui – K.R.] kūrinį nerašome. Rašome kūrinį kaip perspėjimą tiems, kurie planuoja, o mes nežinome.“ Anot kompozitoriaus, anksčiau už įvykstantį blogį jau egzistuoja idėja ir sumanymas tą blogą įgyvendinti. Žmonės, būsimos to blogio aukos, šito dar nežino. Šių dienų pasaulio kontekste blogio ir sunaikinimo sistemos planavimo tema išlieka itin aktualiai...

Bendras simfonijos skambėsys yra itin kamerinis, kai kurios dalių individualizuojamos solo instrumentams (4 d. „Kylanti žemyn“ altui solo, 7 d. „Šviesioji rauda“ smuikui solo, 11 d. „Raudos rauda“

klarnetui solo). Labai melodinga 5 d. „Pirma Abraomo arija“ smuikui, violončeliui ir fortepijonui, kurioje violončelė aukštame registre sukuria minties įtampą; 3 d. „Pirmas maldos šokis“ smuikui, violončeliui ir fortepijonui bei 10 d. „Antras maldos šokis“ klarnetui ir styginių ansambliu – tarytum aliuzija į biblinę istoriją apie karalių Dovydą, „šokusį prieš Viešpatį iš visų jėgų“ (2 Sam 6, 13–22). Energisingas „Antras maldos šokis“, kuriame klarneto melodija asocijuojasi su klezmerių – tradicinės Rytų Europos žydų buitinės muzikos – intonacijomis, yra viena ryškesnių kūrinio dalių. Apskritai instrumentinės simfonijos dalių kuria ramaus, kiek melancholiško, ilgesingo, retsykiaiš šiek tiek žaismingo gyvenimo paveikslą. Su tokiais vaizdiniais kontrastuoja trys vokalinės dalių, atskleidžiančios kitokią, tragiškomis netektimis paženklintą realybę.

Antrai simfonijos daliai „Dovydo lamentacija“ tenorui, violončeliui, klarnetui ir fortepijonui

G. Kuprevičius pasitelkė vargonininkės, kompozitorės ir muzikos teoretikės Suzanne Haik-Vanturo (1912–2000) iššifruotą Šventojo Rašto melodinių fragmentą iš 2 Samuelio knygos (1, 19) – Dovydo raudą, skirtą kritusiems Izraelio galiūnams. S. Haik-Vantura studijavo biblinės kantiliacijos ženklus (melodinius akcentus, arba *te'amim*), užfiksotus mazoretiiniame (X a.) hebraiškosios Biblijos tekste, ir teigė, jog iššifravo visą Bibliją kaip vokalinę partitūrą, atsiaskydama sinagogose iki šių dienų praktikuojamų skirtingų empirinių interpretacijų. Jos ilgametis darbas, kartu su įrašų plokštelių publikuotas 1976 m., sulaukė ir kritiškų vertinimų (ypač dėl akivaizdžių iššifruotos melodikos sėsajų su Vakarų Europos muzikos tonalumu), tačiau, be abejonių, yra vertingas ir unikalus.

S. Haik-Vanturo iššifruota „Dovydo lamentacija“ skamba labai šiuolaikiškai, būdinga ekspresyvi sėsaja tarp teksto ir jo melodinės linijos, staigus frazės pabrėžimas aštresniu intervalu.

Norėdama klausytojams pasiūlyti tikroviškesnį senovinės muzikos skambesį, „Dovydo lamentacija“ Haik-Vantoura pritaikė keltų arfos akompanimentą, o G. Kuprevičius kamerinėje simfonijoje šią giesmę instrumentavo kitaip, pasitelkdamas violončelę, klarnetą ir fortepijoną. Klarnetas perima rytišką, ekspressyvą vokalinės melodijos liniją, joje taip pat pasitaiko aštresnių šuolių, o violončelė ir fortepijonas kuria diskretišką akompanimentą.

6 ir 12 kamerinės simfonijos dalių, parašytos pagal poetės Violetos Palčinskaitės tekstus, yra dramaturgiškai stipriausios savo kontrastu tarp vaikiška retorika pagrįstų tekstu paprastumo ir tikrosios tekstu žinios, skiriamos tragiskos istorijos atminčiai. 6 d. „Kas dabar surinkti gali?“ tenorui, klarnetui ir styginių ansambliu pasitelkiamas V. Palčinskaitės tekstas iš poemos, skirtos vienims per karą žuvusiems vaikams. Ypač sukrečia paskutinė, emociskai stipriausia dalis „Skaičiuotė“ tenorui, klarnetui ir styginių ansambliu (ši tekstą V. Palčinskaitė paraše specialiai simfonijai). Nekalta vaikiška skaičiuotė („Viens du trys, viens du trys, mūs pabaisa nepraris“) žaidžiant slėpynių („Bėkit, slėpkite greičiau! O lia lia! Jau pamačiau...“) dėl intensyvios muzikinės kalbos ir R. Karpio interpretacinės įtaigos virsta grėsme, naikinančio blogio grimasomis ir byloja apie įtampą slapstantis nuo persekiojimų, siekiant išgyventi. Skaičiuotė „Viens du trys“ tampa vykdytos selekcijos priminimu, kai išskaičiuojami žmonės būdavo atrenkami mirčiai. Vis didėjančiais skaičiais, pašnibždomis sustingstančiais R. Karpio lūpose, ir baigiasi visas kūrinys. Kitose dalyse taikaus gyvenimo tėkmė plaukianti, bet „druskos“ stokojanti muzikinė kalba dyliktoje dalyje staiga įgauna kitą prasmę, kaip ir gyvenimas, tekantis išprasta, kartais net monotonija vaga, kurio vertę pajuntame tik grėsmės akimirką.

DRAUGYSTĖS TILTAI

Jau keleri metai trunka graži, turininga smuikininko Boroiso Traubo ir JAV ansamblio skambiu pavadinimu „Amerikos virtuozai“ draugystė. Tai šeimyninis ansamblis, kurio istorija labai savita. Jo steigėjas ir iniciatorius – Charlesas Borowsky, vienintelis ansamblio dalyvis ne muzikas. Visi kiti – profesionalai: žmona Cecylia Barczyk (violončelė), jų vaikai Frances (violončelė), Elizabeth (fortepijonas), Emmanuelis (smuikas). Jie mokėsi ne tik JAV pagarsėjusiųose studijų centruose – Jeilio, Indianos, Marylando, Tausono universitetuose, Peabody konservatoriuje, bet ir užsienio aukštosiose mokyklose – Maskvos Piotro Čaikovskio konservatoriuje, Trejybės muzikos koledže Londone, Islandijos menų ir Varšuvos Chopino muzikos akademijoje, Liublino katalikų universitete, Folkvango menų universitete Duisburge. Šis išvardijimas kiek primena ir šeimos ansamblio koncertinės veiklos aprėptį – jis yra gastroliavęs net aštuoniasdešimtyje pasaulyje šalių.

Traubo kūrybinis bendradarbiavimas su šia spalvinga šeimyna prasidėjo 2014 m. kvietimu atvykti į JAV. Pirmas bandymas pasirodė sėkmingas, ir po kiek laiko jau visas ansamblis su at-

Boris Traubas ir ansamblio „Amerikos virtuozai“ vadovas Charlesas Borowsky Vašingtone

sakomuoju vizitu aplankė Lietuvą. Dvi savaitės, kurias tuomet svečiai praleido koncertuodami, bendraudami su profesionalais ir muzikos mėgėjais, paliko gražius prisiminimus.

Šiemet „transatlantinis“ muzikinis bendradarbiavimas įgavo naujų impulsų. Balandžio mėnesį Traubas JAV su „Virtuoza“ ne tik surengė kelis koncertus, sulaukusius šiltos publikos reakcijos, bet ir vedė meistriškumo kursus, savo patirtimi dalijosi su studijuojančiu jaunimu ir kolegomis.

Labiausiai jaudinantis pasirodymas buvo Lietuvos ambasadoje Vašingtone. Šie metų ypatingi – pažymime valstybinio atkūrimo šimtmetį, tad ir meno renginiai spinduliuoja didžiavimasi savo istorija, pakylėja ir atlikėjus, ir klausytojus. Toks buvo ir koncertas ambasadoje.

Rugsėjį įvyko atsakomasis Borowskių vizitas. Kartu su Traubu jie surengė koncertus Alytuje, Panevėžyje, Kaune, Druskininkuose, kelis – Vilniuje. Viešnagės Lietuvoje kulminacija buvo pašaulinė Giedriaus Kuprevičiaus kamerinės simfonijos „Po Dovydo žvaigžde“ premjera. Šis 12 dalių kūrinys tenorui, klarinetui *in B*, dviejų smuikams, altui, dviejų violončelėms ir fortепijonui – skaudžios žydų tautos tragedijos meninis įprasminimas. Simfonija parašyta pagal Violetos Palčinskaitės eiles. Per žodį ir muziką – apverkiant, smerkiant, paguodžiant – buvo prisiminta kraupi praeitis, apmąstoma, kaip Holokaustas galėjo įvykti Lietuvoje, kaip apskritai tai buvo įmanoma.

Premjera įvyko rugsėjo 23 d. „Vaidilos“ teatre Vilniuje – dieną,

kai prieš 75-erius metus buvo likviduotas Vilniaus getas, dienią, kai maldą Holokausto aukų atminimui skyrė Vilniuje viešėjęs popiežius Pranciškus.

Kuprevičiaus simfoniją publika pristatė dainininkas Rafailas Karpis ir du ansambliai – „Amerikos virtuozai“ bei „Lietuvos Jeruzalė“. Tokia sudėtimi atliki šį kūrinį sumastė Traubas, jis pakvietė amerikiečius atvykti tomis dienomis, kai buvo planuojama premjera. Beje, pavasarį

Atviros pamokos Balio Dvariono muzikos mokykloje

lankymasis Amerikoje jis kartu su partneriais klausytojams pristatė kelias šio kūrinio dalis.

„Muzika yra geriausias tiltas, jungiantis viso pasaulio žmones“, – kaskart kartoja ansamblio „Amerikos virtuozai“ įkūrėjas Charlesas Borowsky, kreipdamasis į jvairių šalių publiką prieš koncertų pradžią. Kuprevičiaus simfonijos premjeroje šie žodžiai skambėjo itin įtaigiai...

Leonidas MELNIKAS

„Vaidilos“ teatras, simfonijos „Po Dovydo žvaigžde“ atlikėjai su kompozitoriumi Giedriumi Kuprevičiumi (viduryje)